

تعامل استاندارد حمایت کامل و امنیت (FPS) با استثناء بهداشت عمومی در حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی با تأکید بر کووید ۱۹

گودرز افتخار جهرمی*، احمد حیدری**

چکیده

ساماندهی رابطه میان استاندارد حمایت کامل و امنیت (FPS) و بهداشت عمومی یکی از چالش‌های دیرینه در حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی است. چه آنکه پاسداشت بدون ضابطه بهداشت عمومی از سوی دولت میزبان، امکان ایجاد آسیب برای سرمایه‌گذاری خارجی، و حمایت مطلق از سرمایه‌گذاری خارجی، احتمال از بین رفتن منافع عمومی و اساسی کشور میزبان به دنبال دارد؛ در این نوشتار کوشش شده است که نظام حقوقی حاکم بر این موضوع در حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی مورد بررسی قرار بگیرد. اینکه دولت‌های میزبان چگونه می‌توانند ضمن پاسداشت بهداشت عمومی، از نقض استاندارد حمایت کامل و امنیت (FPS)، و ایجاد مسئولیت بین‌المللی برای خود، جلوگیری نمایند، مسئله اصلی مقاله است. این مطالعه نشان می‌دهد که حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی در ساماندهی رابطه میان حفظ بهداشت عمومی، و اجرای استاندارد یاد شده، نه تنها رویکرد روشن و مشخصی ندارد، بلکه در برخی موارد دچار یک رویه متناقض گشته است. به عنوان مثال، با آنکه مبارزه با کووید ۱۹، به عنوان یکی از مصادیق بهداشت عمومی از طریق برقراری قرنطینه، ایجاد محدودیت‌ها و تعیین ممنوعیت‌ها، ذیل حق حاکمیتی

۱. این مقاله برگرفته از رساله دوره دکتری تخصصی احمد حیدری تحت عنوان «استاندارد حمایت کامل و امنیت در نظام کنونی حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی»، با راهنمایی نویسنده مسئول و مشاوره آقای دکتر سیدمصطفی محقق داماد و آقای دکتر محمدحسین زارعی در دانشگاه شهید بهشتی است.

* استاد گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

g_etekhar@sbu.ac.ir

** دانشجوی دکتری حقوق تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

a_hydari@sbu.ac.ir

کشور میزبان به رسمیت می‌شناسد، اما در این حالت ممکن است که برای آن‌ها مسئولیت بین‌المللی داشته باشد.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری خارجی، استاندارد حمایت کامل و امنیت، کشور میزبان، بهداشت عمومی، کووید ۱۹

مقدمه

دغدغه برقراری «بهداشت عمومی»^۱ از آغاز زندگی اجتماعی بشر وجود داشته، و به‌عنوان یکی از اهداف تشکیل دولت‌ها نیز به‌شمار می‌رود. اما دغدغه دیگری که بعدها دارای اهمیت شد، رشد و توسعه اقتصادی از طریق جذب سرمایه‌گذاری خارجی بود. موضوعی که موجب شد که کشورهای میزبان حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی را تعهد نمایند. مرور سوابق تاریخی حکایت از آن دارد که در رابطه میان برقراری بهداشت عمومی و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، هیچ‌گاه جانب اعتدال رعایت نشده است؛ بدین معنا که گاه با دستاویز قرار دادن بهداشت عمومی، استاندارد حمایت و امنیت کامل نقض، و گاه به‌دلیل وابستگی به سرمایه‌گذاری خارجی، یا نگرانی از محکومیت و مسئولیت بین‌المللی، بهداشت عمومی دچار خدشه شده است. این در حالی است که وجود حق بر برقراری بهداشت عمومی برای دولت‌های میزبان، به‌معنای نفی مسئولیت وی و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی با طغیان علیه بهداشت عمومی یکسان نیست؛ بلکه می‌بایست میان اقتضانات مربوط به بهداشت عمومی، و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی تعادلی صحیح ایجاد نمود.

به تجربه ثابت شده است که بیشتر دعاوی سرمایه‌گذاری بین‌المللی، با آسیب‌های مادی و غیرمادی موجود در سرزمین میزبان مرتبط بوده، و سرمایه‌گذاری خارجی از همین مجاری در دیوان‌های داوری در برابر دولت‌های میزبان پیروز شده‌اند. این در حالی است که دولت‌های میزبان به‌منظور حفظ بهداشت عمومی مجبورند با رخدادهای بهداشتی به‌مانند آنچه امروزه بیماری کووید ۱۹ ایجاد کرده، اقداماتی انجام بدهند که ممکن است ناقض تعهدات آن دولت‌ها در حمایت از سرمایه‌گذاری بین‌المللی باشد. اکنون این پرسش مطرح می‌شود که در تزامن میان حق دولت‌های میزبان در حفظ بهداشت عمومی و تعهد آن‌ها بر حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی کدام یک دارای تقدم رتبی است؟ در پاسخ می‌توان به چند نکته اشاره نمود؛ اول اینکه بهداشت عمومی به‌مثابه یک

حق بنیادین، مصلحت دولت میزبان و سرمایه‌گذاری بین‌المللی را به صورت هم‌زمان تأمین می‌نماید، اما حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی که در استاندارد حمایت کامل و امنیت (FPS)^۱ پیش‌بینی شده، بیشتر به نفع آن سرمایه‌گذاری است. دوم اینکه استفاده از حق بر حفظ بهداشت عمومی از سوی دولت میزبان، می‌باید بر پایه اصول و قواعد حقوقی باشد. با این رویکرد، گاه دولت‌های میزبان با توجه ضرورت‌های مرتبط با بهداشت عمومی، اقدام به تحدید و تعلیق حقوق و امتیازات سرمایه‌گذاری خارجی، به‌ویژه حقوق و امتیازات مرتبط با حمایت از آن سرمایه‌گذاری می‌نمایند. برای نمونه، در حال حاضر، مشاهده می‌شود که کشورهای جهان به‌منظور مبارزه با بیماری کووید ۱۹، تدابیری را اتخاذ، و یک‌سری اقدامات اضطراری به‌کار گرفتند، که فعالیت‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، و ممکن است که ادامه قرارداد سرمایه‌گذاری خارجی هم با مشکل مواجه نماید. اقداماتی که غالباً با وفای به استاندارد FPS^۲ جمع نمی‌شود.

در این نوشتار سعی شده است که با روش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای (اسنادی) نظیر کتب حقوقی، نشریه‌های علمی، رساله‌ها، پایان‌نامه‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌ها، ضمن بیان نظام حقوقی حاکم بر موضوع، رویکرد حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی نسبت به اقدامات دولت‌های میزبان در مبارزه با بیماری کووید ۱۹ مورد بررسی قرار بگیرد؛ لذا، نوشتار حاضر با انگیزه ساماندهی رابطه میان بهداشت عمومی و حمایت از سرمایه‌گذاری بین‌المللی و تبیین پیوندها و گسست‌های پیدا و پنهان آن در اقدامات دولت‌ها در مبارزه با بیماری کووید ۱۹ نگارش یافته، و نگارنده کوشیده است، به‌منظور دستیابی به بهداشت عمومی پایدار و تضمین حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، رویه دولت‌ها در حفظ بهداشت عمومی را مورد واکاوی قرار دهد تا از رهگذر آن به‌مثابه رهیافتی مناسب برای قانون‌گذار در تصویب قوانین مناسب، و دولت‌ها برای انعقاد معاهدات مطلوب سرمایه‌گذاری بین‌المللی، و همچنین صدور آراء مناسب از سوی دیوان‌های داوری بین‌المللی مورد بهره‌برداری لازم قرار بگیرد.

۱. استاندارد حمایت کامل و امنیت

استاندارد حمایت کامل و امنیت یکی از استانداردهای مهمی است که در معاهدات سرمایه‌گذاری بین‌المللی،^۳ و موافقت‌نامه‌های سرمایه‌گذاری^۴ بین کشورها ذکر می‌شود. بسیاری از

1. Full protection and security (FPS).

۲. در این نوشته، استاندارد (FPS) به جای استاندارد حمایت کامل و امنیت به کار گرفته می‌شود.

3. Bilateral investment treaty (BIT)

4. International Investment Agreements (IIA)

این معاهدات و موافقت‌نامه‌ها صرفاً به ذکر استاندارد بسنده می‌کنند، و به جزئیات بیشتر آن وارد نمی‌شوند. این مشکل را معاهدات مدرن‌تر آمریکایی تا حد زیادی حل کرده‌اند، و به بسیاری از تعهدات و تضامین این استاندارد اشاره می‌کنند. با توجه به این نکته، اکنون سؤال این است که استاندارد FPS متضمن چه تعهداتی برای کشور میزبان است، که می‌تواند در اثر اقدامات اضطراری بهداشت عمومی نقض شود؟ برای تشخیص آن دسته تعهداتی که استاندارد FPS بر کشور میزبان تحمیل می‌کند، و به احتمال زیاد در اثر اقدامات اضطراری دولت میزبان مخدوش می‌شوند، ضرورت دارد که در ابتدا پیشینه و نظریات موجود در زمینه استاندارد FPS مطالعه و بررسی شود.

۱-۱. شکل‌گیری استاندارد FPS

قرن هیجدهم شاهد یک بحث علمی در باب ریشه تعهد دولت‌ها در حمایت از شهروندان خارجی بود. در این رابطه، جدالی متعصبانه^۱ بین دو رویکرد طبیعی‌گرایان^۲ (ابدالی، ۱۳۸۹: ۵) و وضعی‌گرایان^۳ (ابدالی، ۱۳۸۹: ۵) نسبت به حقوق ملت‌ها شکل گرفت (Blanco, 2019: 145). هرچند که امروزه این اختلافات تا حدی زیادی مرتفع شده، لکن رویه فعلی برخی کشورهای میزبان نشان می‌دهد که حمایت از بیگانگان به یک ساختار عرفی بین‌المللی تبدیل شده است، و از آن به‌عنوان یک استاندارد حداقل رفتار بین‌المللی یاد می‌کنند، در حالی که برخی نیز معتقدند که این استاندارد یک ماهیت مستقل و جدای از استاندارد حداقل رفتار بین‌المللی دارد (Junngan, 2018: 26). این اختلاف‌نظرها نشان می‌دهد که مطالعه تعهدات استاندارد FPS، هنوز هم به تاریخ حقوق این پدیده حقوقی نیازمند است.

حمایت از بیگانگان ریشه طولانی دارد. رگه‌های بارزی مرتبط با این پدیده حقوقی در اسلام، یونان باستان، روم قدیم، قرون وسطی، رنسانس تا جنگ جهانی اول، و تا حال حاضر دیده می‌شود. از منظر اسلام، افراد غیرمسلم متبوع یک کشور دوست، و غیرمسلم یک کشور دشمن اصولاً برابر می‌باشند، و چنین بیگانگانی «مستأمن» نامیده می‌شوند (محقق داماد، ۱۳۹۳: ۲۹۴). حکومت اسلامی بر اساس «اصل منع رکون» می‌تواند اجازه ورود و خروج بیگانگان، تجارت و سرمایه‌گذاری به افراد غیرمسلم اعطا کند. در صورتی که بیگانه‌ای بدین صورت وارد قلمرو حکومت اسلامی شود، دولت اسلامی ملزم است که از او حمایت کند، و مانع ظلم و تعدی به او

۱. محور اصلی مجادله بین این دو مکتب، مسئله اعتبار حقوقی است.

2. Natural law
3. Legal Positivism

شود (سرخسی، ۱۳۷۶: ۱۰۸). در یونان، خارجیان شامل یونانیان سایر ایالاتها و بربرها (کسانی که یونانی نبودند) می‌شد. یونانیان به علت ضرورت‌های تجاری، دشمنی اولیه را با بیگانگان کنار گذاشتند و به انعقاد پیمان‌های مسالمت‌آمیز با آنان روی آوردند (Junngan, 2018: 8). این پیمان‌ها، آزادی شخصی و حمایت از اموال بیگانگان را تضمین می‌کرد (Junngan, 2018: 8). وضعیت رومیان کمی متفاوت‌تر بود، و با توجه به اینکه آنان در مقایسه با یونانیان حس نژادپرستانه کمتری داشتند، خارجیان به‌طور قانونی تحت حمایت رومیان قرار داشتند. حتی برخی از آنان از وجود یک نظام دادرسی مستقل و یا وابسته بهره می‌بردند (Junngan, 2018: 11).

در قرون وسطی، کشورهای مختلف رفتارهای متفاوت با خارجیان تجربه کردند. در بعضی از کشورها، از جان و مال فرد بیگانه حمایت می‌شد، و بیگانه از حق حضور در دادگاه کشور میزبان بهره می‌برد (Junngan, 2018: 13). در فاصله زمانی بین رنسانس تا جنگ جهانی اول، حمایت از خارجیان و اموال آنان از طریق معاهدات، عرف و حقوق داخلی به‌صورت مستمر بهبود یافت (Junngan, 2018: 16).

در قرن شانزدهم این معاهدات در قالب کاپیتولاسیون منعقد می‌شد (Junngan, 2018: 16). از نیمه دوم قرن هیجدهم تا قرن نوزدهم، حمایت از بیگانگان در قالب معاهدات مودت، بازرگانی و دریانوردی مطرح شد (Junngan, 2018: 16). نوع حمایت‌ها شامل حمایت‌های فیزیکی و غیرفیزیکی بود.

در دوره زمانی قرن نوزدهم تا جنگ جهانی اول، استاندارد FPS جایگاه خود را در معاهدات تضمین کرد (Junngan, 2018: 21). همین امر موجب شد که پای دیوان‌های داوری از طریق دعاوی سرمایه‌گذاری و معاهداتی به این موضوع باز شود، و تعهدات این استاندارد را به‌صورت کاربردی پردازش کنند. در این دوره زمانی اندیشمندان حقوقی نیز به بحث حمایت از بیگانگان وارد شدند و آن را تقویت کردند. در این زمینه، لاسا اپنهایم در سال ۱۹۰۵ بیان کرد: «به فرد بیگانه در خاک کشور میزبان می‌باید همان حمایتی اعطا شود، که شهروند آن کشور از آن برخوردار است» (Oppenheim, 1905: 376).

به‌دنبال این نگاه، در سال ۱۹۱۰ الیهو روت وزیر خارجه اسبق ایالات متحده آمریکا بیان داشت: «کشور میزبان مکلف است، به‌صورت دقیق، همان ضوابط، اصول، رفتار، امکانات، تسهیلات و امکانات جبران‌غرامات برای بیگانگان مستقر در خاک خود به‌کار گیرد که برای شهروندان خود ارائه می‌دهد، نه بیشتر و نه کمتر؛ البته مشروط به اینکه حمایت‌ها و رفتارهای کشور متبوع آن بیگانه با شهروندان کشور میزبان، مطابق با اصول و ضوابط پیشرفته و سازمان‌یافته باشد»

(Root, 1910: 517, 521).

شرایط استاندارد FPS در انتهای جنگ جهانی اول بهبود یافت. در این بین می‌توان به مواد ۲۷۷ پیمان ورسای ۱۹۱۹ و ۲۲ جامعه ملل اشاره کرد.^۱ در نهایت این استاندارد در قالب یک بند با توضیحات بیشتر به‌عنوان یک قسمت دائمی معاهدات باقی ماند، و در سال ۱۹۵۹ در نخستین معاهده سرمایه‌گذاری به کار گرفته شد.^۲ البته بعد از جنگ جهانی دوم، علاوه بر معاهدات سرمایه‌گذاری، اسناد حقوق بشری به تعهدات آن استاندارد قدرت بیشتری بخشیدند.^۳ ملاحظه می‌شود که از همان ابتدای شکل‌گیری، توجه همه منابع موجود در زمینه حمایت از بیگانگان به حمایت‌های فیزیکی؛ یعنی حمایت از جان و اموال، و حمایت‌های غیرفیزیکی؛ به مانند حق دسترسی به دادگاه، آزادی رفت‌وآمد، برابری و... بوده است.

۲-۱. تحلیل نظری

آنچه در رابطه با استاندارد FPS قابل ذکر است این است که هیچ معیاری برای شناخت آن بهتر از «تهدیدات و خطراتی» که تحت پوشش این استاندارد قرار می‌گیرد، وجود ندارد. از این نظر، در باب استاندارد FPS، چند سؤال اساسی مطرح می‌شود. نخست، منبع و منشأ تهدیدات و خطرات است. منظور، آن عامل یا پدیده‌ای است که به موجب آن سرمایه‌گذاری تهدید می‌شود. در این رابطه، مسئله میزان خطر نیز مطرح می‌باشد. منظور آن است که استاندارد FPS، چه مقدار و میزانی از خطرات را تحت پوشش قرار می‌دهد؛ یعنی نسبت این استاندارد با خطرات عمومی و غیرعمومی

۱. ماده ۲۷۷ پیمان ورسای: «اشخاص، اموال، حقوق و منافع تبعه متعاقد و قدرت‌های وابسته به آن‌ها می‌باید در سرزمین آلمان از حمایت‌های دایمی برخوردار باشند، به‌علاوه این افراد می‌باید به دادگاه‌ها دسترسی آزاد داشته باشند».

ماده ۲۲ جامعه ملل: «هر یک از دول (عضو) موظفند برای کلیه اتباع کشورهای عضو جامعه ملل، حقوق مشابه با حقوق داخلی از حیث ورود و اقامت در کشور، حمایت، تملک دارایی، اشتغال به حرفه، تجارت و عبور و مرور فراهم کنند. به‌علاوه کشورهای عضو باید زمینه لازم برای برابری کامل اقتصادی، تجاری، و صنعتی ایجاد کنند».

۲. این معاهده بین جمهوری فدرال آلمان و پاکستان برای ارتقاء و حمایت از سرمایه‌گذاری منعقد شد. در ماده ۳ این معاهده آمده است: «سرمایه‌گذاری‌های اتباع و یا شرکت‌های هریک از طرفین در قلمرو طرف دیگر باید از حمایت و امنیت برخوردار باشد».

۳. اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸، کنوانسیون حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی ۱۹۵۲، میثاق‌های بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حقوق مدنی و سیاسی ۱۹۶۶، نمونه‌های بارزی در این زمینه می‌باشند.

چگونه می‌باشد. سؤال دوم که یکی از مباحث چالش‌برانگیز در باب موضوع استاندارد FPS است، مربوط به نوع آسیب‌های تحت شمول استاندارد FPS است. در این قسمت آسیب‌های فیزیکی، یا غیرفیزیکی، که ماهیت تهدید را تشکیل می‌دهند، مطرح می‌باشد. در اینجا نکته مهم آنست که با توجه به تحولات امروزی، قلمرو این استاندارد نسبت به سرمایه‌گذاری‌های دیجیتال و خطراتی از جنس سایبر چگونه است. سؤال سومی که پیش می‌آید آن است که آیا این استاندارد، فقط ناظر به مرحله قبل از حدوث خطر و تهدید است یا خیر. در صورتی که پاسخ منفی باشد، نقش آن در قبال مرحله بعد از ورود آسیب به سرمایه‌گذاری خارجی به چه نحو می‌باشد. این سؤال به قلمرو زمانی تعهدات استاندارد FPS مرتبط می‌شود.

بر اساس سؤالات یاد شده که هر یک مباحث گسترده را می‌طلبد، آنچه مربوط به این بحث می‌شود، آن است که استاندارد FPS در زمینه شخصی (اشخاص مورد حمایت، یا ذی‌نفعان استاندارد) و در زمینه موضوعی (سرمایه‌ها و منافع)، کاربرد دارد (Mantilla Blanco, 2019: 154). همه این موضوعات حول یک محور اصلی قرار می‌گیرد، و آن نوع آسیب‌ها و خطراتی است که تحت شمول قلمرو استاندارد FPS قرار می‌گیرد.

این آسیب‌ها و خطرات به سه دسته‌بندی کلی؛ یعنی آسیب‌های فیزیکی، غیرفیزیکی، و دیجیتالی تقسیم می‌شوند. به‌منظور جلوگیری از بروز هر یک از آن آسیب‌ها، کشورهای میزبان متعهدند که اقدامات لازم را انجام بدهند، که ممکن است با اقدامات اضطراری کشور میزبان که در جهت حفظ بهداشت عمومی جامعه و جلوگیری از بیماری‌های فراگیری به‌مانند کووید ۱۹، به‌کار گرفته می‌شود، در تعارض قرار بگیرند.

۳-۱. آسیب‌های فیزیکی، غیرفیزیکی و دیجیتالی

موافقت‌نامه‌های سرمایه‌گذاری بین‌المللی، و معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری بین‌المللی، بدون آنکه به جزئیات استاندارد FPS اشاره نمایند، به صورت کلی بیان می‌کنند که کشور میزبان به حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی متعهد می‌باشد.^۱ هرچند که برخی از معاهدات در رابطه با نوع تعهدات کشورهای میزبان ساکت می‌باشند، اما «کنوانسیون وین راجع به حقوق معاهدات» که بر معاهدات سرمایه‌گذاری نیز حاکمیت دارد، و در دعاوی سرمایه‌گذاری متعددی مورد استفاده قرار گرفته، در ماده ۳۱ که ناظر به قواعد مربوط به تفسیر معاهدات است، بیان داشته که در تفسیر مفاد یک معاهده، باید به قواعد مرتبط حقوق بین‌الملل که در رابطه طرفین متعاقد قابل اعمال است نیز توجه نمود.

1. United States-Chile Free Trade Agreement, 2004, 19 AU ILR 679, Article 10.4.

مطابق این ماده، در دعاوی سرمایه‌گذاری علاوه بر مفاد معاهدات سرمایه‌گذاری، طرفین دعوا و همچنین دیوان داوری می‌توانند به قواعد حقوق بین‌الملل عرفی و سایر منابع حقوق بین‌الملل که در ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری ذکر شده استناد نمایند (بهمنی و شهبازیان، ۱۳۹۹: ۲۵۰). بنابراین، بر اساس این تفسیر و لحاظ حقوق بین‌الملل عرفی و استاندارد حداقل رفتار بین‌المللی می‌توان گفت که از منظر معاهدات ساکت، کشورهای میزبان برای رفع آسیب‌های فیزیکی و غیرفیزیکی سرزمین خود که سرمایه‌گذار خارجی را تهدید می‌نماید، متعهد می‌باشند.

برخی از معاهدات هم دیده می‌شود که به «نوع آسیب» اشاره می‌کنند. به‌عنوان نمونه، ماده ۱ معاهده ۱۹۲۳ آمریکا و آلمان به حق دسترسی آزاد اتباع هریک از کشورهای متعاقد به دادگاه، در خاک کشور متعاقد دیگر اشاره دارد.^۱ و یا معاهده منشور انرژی که مقرر می‌نماید که استاندارد FPS با هدف حمایت‌های فراتر از آسیب‌های فیزیکی است، این نتیجه را می‌رساند که این معاهده، علاوه بر حمایت از جان و اموال، حمایت‌های تجاری، قانونی و نظارتی را هم شامل می‌شود.^۲

این وضعیت مربوط به معاهدات سرمایه‌گذاری امروزی نیست و در معاهدات پیشین هم دیده می‌شود.^۳ به‌علاوه کشورهای میزبان علاوه بر آسیب‌های فیزیکی و غیرفیزیکی، در برابر اموال و دارایی‌های دیجیتال، به‌ویژه هنگامی که بندی در ارتباط با حق اختراع، علائم تجاری و طرح‌های صنعتی در معاهده وجود داشته باشد، نیز مسئول می‌باشند.^۴ در حال حاضر، تقریباً همه معاهدات تجاری آمریکا در باب حمایت از بیگانگان ماده دارد که جزئیات مرتبط با استاندارد FPS را تشریح می‌نماید (Wilson, 1951: 83) و این مشکلات را تا حدودی حل نموده است.

آنچه مهم است در این جا ذکر شود آن است که تمامی اقداماتی که دولت‌های میزبان متعهدند در جهت رفع آسیب‌های موجود در سرزمین خود به‌کار بگیرند؛ اعم از آنکه جنبه فیزیکی، یا غیرفیزیکی داشته باشد، ممکن است که با اقدامات اضطراری آن کشورها که به‌منظور حفظ بهداشت عمومی انجام می‌شود، در تعارض قرار بگیرد. به‌عنوان مثال، یکی از اقدامات مهمی که دولت‌ها در مبارزه با کووید ۱۹ به‌کار گرفتند و هنوز هم ادامه دارد، و برخی از کارشناسان معتقدند تنها، و در عین حال اساسی‌ترین شیوه مبارزه با این بیماری است، آن می‌باشد که از تردد و

1. Treaty of Friendship, Commerce, and Consular Rights, U.S. – Germany., Art 1. 1923.
2. Energy Charter Treaty – based Investment, 2004.
3. General Convention of peace, Amity, Navigation and Commerce, U.S.- Colum, 1824, Art: 10.
4. Treaty of Commerce and Navigation, U.S.- Japan, 1894, Art 1.

رفت و آمدها جلوگیری شود، و مرزها بسته شوند. بدون شک این راهکار بر فعالیت مادی سرمایه‌گذاری اثر می‌گذارد و موجب تعطیلی آن خواهد شد (بیگزاده و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۴)، و خود نیز اساساً نقض حق بر آزادی تردد و عبور و مرور می‌باشد.

۴-۱. تقابل استاندارد FPS و اقدامات اضطراری دولت‌ها در تصمیمات داوری بین‌المللی

هنگامی که یک سرمایه‌گذاری خارجی بر اساس یک معاهده سرمایه‌گذاری بین‌المللی، علیه کشور میزبان طرح دعوی می‌کند، و ادعا می‌نماید که آن کشور، استاندارد FPS را نقض کرده، کشور میزبان می‌تواند در دفاع، به حق خود در حفظ منافع عمومی، مدیریت کشور، یا اختیارات حاکمیتی خود استناد نماید (رضایی، ۱۴۰۰: ۱۳۵) پرونده‌های زیادی وجود دارد که این تقابل در آن مطرح شده، و مورد رسیدگی واقع شده است.

در پرونده «سالوکا علیه جمهوری چک»، خواهان اعلام کرد که اقدام دولت چک در تغییر قوانین داخلی، فعالیت تجاری سالوکا را از بین برده، و به‌منزله سلب مالکیت است، و بر این اساس استاندارد FPS نقض شده است.^۱ دیوان مقرر داشت که چنانچه اقدامات دولت میزبان با حسن نیت و غیرتبعیض‌آمیز، و همچنین برای رفاه عمومی باشد، اگر موجب ورود خسارت به سرمایه‌گذاری خارجی شود، سلب مالکیت نیست و نیازی به جبران خسارت نمی‌باشد.^۲

در پرونده «فلدمن علیه مکزیک»، خواهان ادعا کرد که اقدامات زیست‌محیطی دولت مکزیک با تعهدات حمایتی آن کشور مغایرت دارد. دیوان داوری اعلام کرد: «دولت‌ها می‌باید در جهت حفظ منافع اساسی جامعه، از جمله حفاظت از محیط‌زیست مجاز باشند. در صورتی که این اقدامات بر سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر منفی داشته باشد، خواهان مستحق دریافت غرامت نیست. این موضوعی است که قطعاً مورد تأیید حقوق بین‌المللی سنتی نیز می‌باشد».^۳

اختیارات دولت‌ها در اتخاذ اقدامات اضطراری برای حفظ منافع اساسی جامعه به‌ویژه حفاظت از محیط‌زیست، یا بهداشت عمومی به وجود یک رابطه حقوقی مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی محدود نمی‌شود. به‌عنوان نمونه اقدام غیرموجه شرکت چند ملیتی نفت شل بی‌پی موجب نشت نفت در نزدیکی سواحل آمریکا در خلیج مکزیک در سال ۲۰۱۰ شد. اوباما این شرکت را مجبور

1. Saluka Investment BV v Czech Republic, UNCITRAL, Partial Award, 17 March 2006, para 203-207.

2. Saluka Investment BV v Czech Republic, UNCITRAL, Partial Award, 17 March 2006, para 262.

3. Marvin Feldman v Mexico, ICSID Case No. ARB (AF)/99/1, 16 December 2002, para. 103.

به پاک‌سازی نفت کرد، و به همین اندازه او را به پرداخت مبلغ غرامت سنگین به آمریکا ملزم نمود، یا در دعوی «چمتورا علیه کانادا» که از مهم‌ترین آراء دیوان‌های داوری در زمینه سلامت عمومی است. دولت آمریکا بر اساس نفع بهداشت عمومی، اجازه نداد که حشره‌کش تولیدی چمتورا به نام «لیندین»^۱ به آمریکا وارد شود. دیوان داوری مقرر کرد که این اقدام ضروری بوده، و مصادره محسوب نمی‌شود.^۲

مشابه با پرونده‌های فوق؛ در پرونده «تکمد علیه مکزیک»، دولت مکزیک به دلیل بهداشت عمومی، مجوز دفن زباله را تمدید نکرد. تکمد ادعا کرد که عدم تمدید مجوز دفن زباله به معنای نقض استاندارد FPS، و به منزله مصادره اموال او می‌باشد. آن سرمایه‌گذاری بر این اساس و همچنین بر پایه این ادعا که دولت مکزیک از سرمایه‌گذاری در مقابل اشخاص ثالث معترض حمایت نکرده، مدعی خسارات شد. دیوان داوری اعلام کرد که دولت مکزیک استاندارد FPS مندرج در BIT بین اسپانیا و مکزیک را نقض نکرده است.^۳

در پرونده نشنال گرید علیه آرژانتین، به مانند موارد بسیار دیگری، وقایع پرونده با اقدامات کشور آرژانتین در سال ۲۰۰۲، هنگامی که آن کشور با بحران مالی مواجه بود، ارتباط دارد. آرژانتین در جهت منافع و سلامت عمومی قوانینی را در رابطه با خصوصی‌سازی تصویب کرد. نشنال گرید ادعا کرد که این اصلاحات موجب از بین رفتن ساختار حقوقی دعاوی و نظارتی شده است.^۴ ادعایی که ناظر به یک آسیب غیرفیزیکی در کشور میزبان است. بدین خاطر مدعی نقض استاندارد FPS مندرج در BIT انگلستان و آرژانتین شد، و نزد آنسیترال اقامه دعوی کرد. دیوان اعلام کرد که «حمایت کامل و امنیت» که در آن معاهده دیده می‌شود، به آسیب فیزیکی محدود نمی‌شود. این بدین معناست که هر دو آسیب‌های فیزیکی و غیرفیزیکی را شامل می‌شود. در این پرونده دیوان نتیجه گرفت که دولت آرژانتین تعهدات موضوع استاندارد FPS را در تاریخ ۲۵ ژوئن ۲۰۰۵ نقض کرده است.^۵

1. Lindane

2. Chemtura Corporation v. Government of Canada, (formerly Crompton Corporation v. Government of Canada), UNCITRAL, Award, 2010, paras. 7, 254.

3. Tecnicas Medioambientales TECMED SA v United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2, Award, 29 May, 2003, para 176.

4. National Grid Plc v Argentina Republic, UNCITRAL, Award, 3 November 2008, Para 189.

5. National Grid Plc v Argentina Republic, UNCITRAL, Award, 3 November 2008, Para 190.

رویه داوری بین‌المللی نشان می‌دهد که استاندارد FPS آسیب‌های فیزیکی و غیرفیزیکی را شامل می‌شود، و اقدامات دولت‌های میزبان در جهت جلوگیری از آن آسیب‌ها در درجه بعد از حق دولت‌های میزبان به منظور حفظ منافع عمومی و اساسی کشور میزبان قرار می‌گیرد. (رضایی، ۱۴۰۰: ۱۳۴). بر این اساس می‌باید گفت که اقدامات دولت‌های میزبان در مبارزه با بیماری کووید ۱۹ که یکی از مصادیق بهداشت عمومی ملی و بین‌المللی است، بر اقدامات آن دولت‌ها در حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی برتری دارد.

فرای از این برتری که به ذات حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی برمی‌گردد، و می‌توان از آن به‌عنوان یکی از اصول آن نظام حقوقی یاد کرد؛ کشورهای میزبان به منظور تضمین حق خود و جلوگیری از محکومیت و مسئولیت، به این موضوع تحت عنوان شرط «اقدامات منع‌نشده» در معاهدات سرمایه‌گذاری بین‌المللی اشاره می‌کنند (رضایی، ۱۴۰۰: ۱۳۴)، که اقدامات ناظر بر حفظ بهداشت عمومی، یکی از مصادیق آن می‌باشد.

اصولاً به این شرط در صدر و مقدمه اشاره می‌شود. به‌عنوان مثال، در مقدمه معاهده سرمایه‌گذاری ایران و آلمان ذکر می‌شود که این معاهده در جهت تأمین منافع هر دو کشور منعقد می‌شود.^۱

۲. استثناء بهداشت عمومی

گفته شد که کشورهای میزبان بر پایه استاندارد FPS متعهدند که حمایت‌های لازم از سرمایه‌گذاری خارجی به‌عمل آورده، و از هر اقدامی که مغایر با آن حمایت‌ها باشد، خودداری نمایند. با وجود این، یک قاعده کلی در حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی تحت عنوان «استثنائات عمومی و امنیتی»^۲ دیده می‌شود، که بر پایه آن کشورهای میزبان می‌توانند در جهت منافع عمومی جامعه خود اقدامات مشخصی را هرچند که با تعهدات بین‌المللی آن کشور هم‌سو نباشد، انجام بدهند (رضایی، ۱۴۰۰: ۱۳۵). یکی از مواردی که به‌موجب آن کشورهای میزبان می‌توانند به‌منظور حفاظت از آن از تعهدات خود عبور کنند، بهداشت عمومی است.

برقراری این حق به‌مانند سایر مصادیق استثنائات عمومی و امنیتی، به‌صورت کلی مانع مسئولیت دولت‌های میزبان می‌شود، و یا ممکن است که فقط به برخی از استانداردهای معاهده اختصاص یابد.^۳ بنابراین، این شروط، به‌مانند شروط مندرج در معاهده منشور انرژی ممکن است

1. <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94034>

2. public and security Exceptions

3. The Belgium-Luxembourg Economic Union-China BIT includes at Art: 4(2) a national

که لزوماً دولت را از تعهد پرداخت غرامت به سرمایه‌گذار خارجی مستثنا ننماید،^۱ و یا ممکن است که مانعی برای طرح ادعاهای مرتبط با اصل عدم تبعیض بشوند.^۲ بر این اساس، معاهدات سرمایه‌گذاری بین‌المللی و دیوان‌های داوری بین‌المللی نباید این مانع را برای دولت میزبان ایجاد نماید که نتواند اقدامات لازم را در جهت حفاظت از بهداشت عمومی جامعه خود، یا حتی جامعه بین‌المللی انجام دهد (رضایی، ۱۴۰۰: ۱۳۴).

۲-۱. استثناء بهداشت عمومی در معاهدات سرمایه‌گذاری بین‌المللی

از استثناء بهداشت عمومی در معاهدات سرمایه‌گذاری بین‌المللی تحت عنوان شرط اقدامات منع‌نشده که به شروط استثنای عام^۳ نیز موسوم است، یاد می‌شود (رضایی، ۱۴۰۰: ۱۳۴). نمونه کامل این شرط را می‌توان در بند ۳ ماده ۲ معاهده دوجانبه سرمایه‌گذاری بین‌المللی بین دولت جمهوری مجارستان و دولت فدراسیون روسیه دید. این بند بیان می‌کند: «این معاهده مانع از اقدامات ضروری هر یک طرفین در جهت دفاع، امنیت ملی، نظم عمومی، حفاظت از محیط زیست، اخلاق و بهداشت عمومی نخواهد شد».

این حق در معاهدات FCN نیز وجود داشته است. در این زمینه می‌توان به بند ۳ ماده ۱ عهدنامه مودت ایران و آمریکا اشاره کرد که مقرر می‌دارد: «مقررات بند ۱ و ۲ این ماده متفرع بر حق هر یک از متعاهدین است که برای حفاظت نظم و امنیت عمومی و حفظ بهداشت و اخلاق، اقدامات لازم به عمل آورد و همچنین به دلایل مزبور، اتباع خارجی را اخراج کند و به آن‌ها اجازه ورود ندهد، یا مسافرت آن‌ها را در داخل خود محدود سازد».^۴

برخی از معاهدات سرمایه‌گذاری مهم، موضوعات مرتبط با منافع عمومی و امنیت ملی را به مواد XXI در GATT، و ماده XIVBIS در GATS ارجاع می‌دهند. یکی از ضوابط این مواد، بهداشت عمومی است. البته شیوه ارجاع این مواد به موضوعات امنیتی یکسان نیست. بر همین اساس است که می‌توان گفت که حق دولت میزبان در حفظ منافع عمومی و امنیتی بیش از آنکه

and essential security clause that relates only to the provisions on expropriation, and the Japan-China BIT contains in its Protocol a national and essential security clause that relates only to the provisions on non-discrimination.

1. Energy Charter Treaty, Art. 24(1), and Art. 12.

2. Article 8 of the Framework Agreement for Comprehensive Economic Partnership between Japan

3. General Exception Clause

۴. عهدنامه مودت و روابط اقتصادی و حقوق کنسولی بین ایران و دول متحده آمریکا تاریخ ۱۳۳۴ هجری شمسی و مطابق با ۱۹۵۵ میلادی.

خاصیت معاهده‌ای داشته باشد، جنبه اصولی دارد.

۲-۲. استثناء بهداشت عمومی در تصمیمات دیوان‌های داوری سرمایه‌گذاری

رویه دیوان‌های داوری سرمایه‌گذاری به صورت عام و خاص، حق کشور میزان به منظور برقراری نظم، امنیت و منافع عمومی به رسمیت شناخته است. دیوان داوری در پرونده ATM به صورت عام اظهار نظر کرد و اعلام نمود که استثنائاتی به مانند جنگ، استاندارد FPS را تخصیص می‌زند، و کشور میزبان بر اساس آن می‌تواند از تعهدات بین‌المللی خود شانه خالی نماید. دلیل اصلی این نوع از استثنائات هم اختلال در امنیت ملی کشور میزبان است.^۱ استدلال این دیوان داوری تا حدی کلی است که شامل حفاظت از بهداشت عمومی نیز می‌شود.

تصمیمی که به صورت خاص در رابطه با بهداشت عمومی قابل ذکر است؛ تصمیم دیوان داوری در دعوی فلیپ موریس در مقابل اروگوئه است. این دیوان اظهار داشت که اقدامات دولت اروگوئه برای تنظیم محصولات دخانیات، یک تصمیم غیرقابل تبعیض آمیز است، که دولت‌ها برای تنظیم ضوابط بهداشت عمومی اتخاذ می‌کنند.^۲ دیوان داوری فلیپ موریس اختیارات و قدرت دولت‌ها را در برقراری شرایط اضطراری مورد تأیید قرار داد و تأکید کرد: «دیوان‌های داوری می‌باید به تصمیمات دولت‌ها در باب ضرورت‌های ملی به مانند حمایت از بهداشت عمومی احترام بگذارند.^۳ در این اختلاف، سازمان بهداشت جهانی به عنوان یک نهاد حقوقی در حمایت از اقدامات بهداشت عمومی که توسط دولت اروگوئه تصویب شده بود، دخالت کرد و حق کشور میزبان را تأیید نمود.^۴

دیوان‌های داوری دیگری از جمله Chemtura v. Canada and Apotex v. United States،^۵ صلاحیت وسیعی برای دولت‌های در باب تدوین و تصویب و ضوابط مرتبط با بهداشت و منافع عمومی مورد تأیید قرار دادند. این مسئله در دیوان داوری دعاوی ایران و آمریکا متفاوت بود. این

1. ATM v. Democratic Republic of Congo, ICSID Case No: ARB/93/1, 1997.

2. Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products S.A. and Abal Hermanos S.A. v. Oriental Republic of Uruguay, ICSID Case No. ARB/10/7, Award (July 8, 2016), 306, 420, 434.

3. Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products S.A. and Abal Hermanos S.A. v. Oriental Republic of Uruguay, ICSID Case No. ARB/10/7, Award (July 8, 2016), 399.

4. Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products S.A. and Abal Hermanos S.A. v. Oriental Republic of Uruguay, ICSID Case No. ARB/10/7, Award (July 8, 2016), 399.

5. Crompton (Chemtura) Corp. v. Government of Canada, UNCITRAL, Award (Aug. 2, 2010), 266; Apotex Holdings Inc. and Apotex Inc. v. United States of America, ICSID Case No. ARB(AF)/12/1, Award (Aug. 25, 2014), 8.75.

مرجع با آنکه می‌پذیرد که کشورها در شرایط بحرانی می‌توانند تدابیر اضطراری خاصی را اتخاذ کنند و خارجیانی که از چنین تدابیری متضرر می‌شوند، مستحق دریافت غرامت نیستند، اما در پرونده‌های استارت هاوزینگ کورپوریشن^۱، پرونده ارل پین^۲ و سی لند و تپیت^۳ به این حق ایران توجهی نمی‌نماید.

حق دولت‌های میزبان در کنترل سرمایه‌گذاری‌های خارجی در شرایط حاد و اضطراری اقتصادی، اجتماعی و بهداشتی در آراء مرتبط با حقوق بین‌المللی سنتی نیز دیده می‌شود. به‌عنوان نمونه، کمیسیون عمومی دعاوی مکزیک - ایالات متحده آمریکا در پرونده کارویل کامپنی اعلام کرد: «دولت‌ها به‌منظور حفظ خود از خطرات قریب‌الوقوع، همواره به اقدامات فوق‌العاده‌ای دست زده‌اند، و ایراد صدمه به خارجیان در اثر چنان اقداماتی، نمی‌تواند مبنای دعاوی قرار گیرد». این کمیسیون در ادامه می‌گوید: «بیگانه مقیم کشوری که در آن به‌دلیل مصائب طبیعی، اجتماعی یا بین‌المللی، از باب ضرورت اقداماتی انجام می‌دهد، می‌باید بدون چشم‌داشت هیچ‌گونه غرامتی، لطمات طبیعی ناشی از آن اقدامات را بپذیرد»^۴.

نکته مهمی که در اینجا لازم است به آن اشاره شود آن است که هیچ‌گونه چالشی در رابطه با وجود این حق برای کشورهای میزبان دیده نمی‌شود؛ زیرا که در حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی، و هم حقوق بین‌الملل به رسمیت شناخته شده است (بهمنی و شهبازیان، ۱۳۹۹: ۲۵۰). چالش آن است که تشخیص مصادیق استثنائات عمومی توسط کدام مرجع و بر پایه چه ضوابطی انجام می‌شود. اهمیت این مسئله تا آنجایی است که در صورتی که اتفاق خاصی جزء مصادیق امنیتی و منافع عمومی کشور میزبان نباشد، آن کشور نمی‌تواند با استناد به آن استاندارد FPS را نادیده بگیرد.

۳-۲. حق بر تشخیص مصادیق بهداشت عمومی؛ ضابطه و شرایط

به‌نظر می‌رسد که تمام امورات مرتبط با موضوعات عمومی و امنیتی یک کشور از جمله موضوعات نظارتی و قانونی است، و تصمیم‌گیری در مورد آن‌ها منحصرأ در اختیار دولت حاکم می‌باشد (رضایی، ۱۴۰۰: ۱۳۹). از این‌رو، تشخیص مصادیق منافع عمومی و امنیت ملی توسط

1. Starrett Housing Corporation

2. Earl Payne

3. Sea - Land Services

۴. رأی این کمیسیون در پرونده سی‌لند مورد استناد قرار گرفته است. (Iran - U.S.C.R., Vol:6, 1984-11,)

دولت میزبان انجام می‌شود، و این حق دولت میزبان است که موضوعی را با توجه به شرایط و اوضاع احوال داخلی کشور، مرتبط با منافع عمومی، و از مصادیق امنیت ملی تعریف کند. معمولاً این مسئله در قانون اساسی کشورها ذکر می‌شود، و به تبع آن به معاهدات بین‌المللی آن کشورها هم وارد می‌شود. به عنوان نمونه، بخش سرمایه‌گذاری موافقت‌نامه اخیر حمایت از سرمایه‌گذاری سنگاپور و اتحادیه اروپا، به صراحت بیان می‌دارد که طرفین حق دارند برای رسیدن به اهداف سیاسی مشروع، به مانند حمایت از بهداشت عمومی، و ایمنی اقدامات ضروری برقرار کنند^۱. این معاهده در ادامه مقرر می‌دارد که پیامدهای منفی اقدامات ضروری و امنیتی دولت میزان بر سرمایه‌گذاری موجود، یا ایجاد اختلال در انتظارات سرمایه‌گذار، به معنای نقض تعهدات معاهده نیست^۱.

جزئیات این حق، و شاخصه آن معمولاً در معاهدات بین‌المللی ذکر می‌شود. برخی از معاهدات از «ضابطه عینی»^۲ می‌گویند. برای مثال، قسمت «الف» ماده ۷۶ معاهده همکاری اقتصادی بین نیوزلند و سنگاپور سال ۲۰۰۰ بیان می‌کند: «هیچ چیزی در این معاهده بر موارد ذیل حاکم نخواهد شد: (الف) ممانعت از هر یک متعاهدین جهت هرگونه تصمیم و اقدامی که برای حمایت از منافع امنیتی ضروری خود، آن را لازم و ضروری می‌داند؛ شامل، اقدامات مرتبط با حمل و نقل تسلیحات، مهمات و ابزارهای جنگی و حمل و نقل دیگر کالاها، و موادی که به صورت مستقیم، یا غیرمستقیم به منظور تأمین نیازهای یک سازمان نظامی حمل می‌شوند، و همچنین هر نوع اقدامی که انجام آن در زمان جنگ، یا سایر موارد اضطراری داخلی یا خارجی ضرورت دارد، که البته محدود به این موارد هم نیست»^۳.

معاهداتی هم وجود دارد که به جای ضوابط عینی به قصد و هدف کشور میزبان اشاره می‌کنند. در قسمت (a) ماده ۱ ضمیمه چهارم موافقت‌نامه جامع همکاری بین جمهوری هندوستان و جمهوری سنگاپور تاریخ ۲۹ ژوئن ۲۰۰۵ به این ضابطه اشاره شده است^۳. ضابطه قصد و هدف یک «معیار ذهنی»^۴ است که می‌تواند به صورت پوششی، مورد استفاده کشورها واقع شود. با وجود این، ضابطه عینی کاربرد بیشتری دارد.

آراء داوری بین‌المللی در این زمینه یکسان نیست. به عنوان مثال، در رأی پرونده (Enron

1. Article 2.2. EU-Singapore Investment Protection Agreement (2018)

2. Objective criteria

3. Art: 24(3) Energy Charter Treaty

4. Subjective criteria

(Corporation, L.P. v. Argentine) که به ماده XI معاهده تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری بین ایالات متحده آمریکا و جمهوری آرژانتین در سال ۲۰۰۱، استناد می‌کند، می‌پذیرد که: «شروط مرتبط با استثنائات واقعی و غیرعادی، یک ضابطه مبتنی بر نظر شخصی است، و اصولاً می‌باید به صورت روشن، به گونه‌ای درج شود که مبین قصد اقدام‌کننده باشد، در غیر این صورت، ممکن است فرضی مطرح شود که با ماهیت آن استثناء، هم معنا نباشد». این در حالی است که دیوان داوری در پرونده شرکت انرژی بین‌المللی سمپرا علیه جمهوری آرژانتین از این نظر پیروی نمی‌کند. این مرجع معتقد است که حتی بر اساس ماده XXI گات، این مسئله یک موضوع مبتنی بر نظر شخصی در نظر گرفته نمی‌شود، و در ادامه گفت که پذیرش ضابطه شخصی، با مقصود و هدف معاهده ناسازگار است و در واقع معاهده از هر نوع حمایت ماهوی محروم خواهد شد.^۲ همین راه‌حل در رأی پرونده شرکت آنران و پوندروسال پی علیه جمهوری آرژانتین ۲۰۰۷، اتخاذ می‌شود.^۳ در حکم این دیوان مقرر می‌شود: «در حالی که هیچ منعی در اینکه شرایط اضطراری اقتصادی بر اساس ماده XI تجویز می‌شود، وجود ندارد؛ این تفسیر که این تجویز ماهیتاً شخصی است، مطمئناً با هدف و مقصود معاهده ناسازگار است. با پذیرش این نظریه، در واقع، معاهده از هر نوع حمایت ماهوی خالی می‌شود».^۴

فرای از آنکه کشورهای میزبان برای تشخیص مصادیق بهداشت عمومی صاحب صلاحیت می‌باشند، و بر اساس معیارهای عینی، یا شخصی مندرج در معاهدات سرمایه‌گذاری می‌توانند تدابیر لازم و اقدامات ضروری را اتخاذ کنند، ولی این تدابیر و اقدامات می‌باید «قانونی»،^۵ «متناسب»،^۶ و «بدون تبعیض»^۷ باشد. بند ۲ ماده ۲ معاهده حمایت و تقویت سرمایه‌گذاری بین جمهوری مجارستان و جمهوری هندوستان سال ۲۰۰۳ در این خصوص مقرر می‌دارد: «بدون توجه به بند اول این ماده، هیچ چیزی در این معاهده، کشور میزبان را از اتخاذ تصمیمات مرتبط با منافع امنیتی ضروری، یا شرایط اضطراری شدید که بر اساس قوانین آن کشور باشد، و به صورت متعارف و منطقی و بدون تبعیض انجام شود، منع نمی‌کند». این مقررات نمونه‌هایی از ضوابط

1. Enron Corporation and Ponderosa Assets, L.P. v. Argentine Republic, para 335 at p 105.
2. Sempra Energy International v. Argentine Republic, para 384 at p 113.
3. Sempra Energy International v. Argentine Republic, para 374 at p 110.
4. Enron Corporation and Ponderosa Assets, L.P. v. Argentine Republic, para 332 at p 104.
5. lawful
6. proportional
7. No discrimination

عادی هستند که برای دلایلی غیر از امنیت ملی هم به کار گرفته می‌شوند،^۱ و به جای اشاره به «ضرورت اقدام»،^۲ به «متناسب بودن»^۳ و یا «مناسب بودن»^۴ آن اشاره دارند.

بسیاری از موافقت‌نامه‌های سرمایه‌گذاری دوجانبه (IIA) هم تلاش می‌نمایند که این موضوع را شفاف‌سازی کنند که ضابطه امنیت ملی، هنگامی اعمال شود که در عالم واقع برای حمایت از منافع امنیتی کشور میزبان، ضرورت داشته باشد.^۵ منظور آن است که اقدامات دولت میزبان نمی‌باید به دلخواه آن کشور و بدون دلیل، و یا برای یک هدف پنهانی باشد.^۶ از این رو است که برخی معاهدات این مسئله را مدیریت کرده‌اند. به عنوان نمونه، قسمت (a) بند ۳ ماده XVII معاهده حمایت و تقویت سرمایه‌گذاری بین دولت کانادا و دولت جمهوری ارمنستان ۱۹۹۷ مقرر می‌کند: «هیچ چیزی در این معاهده نسبت به اقدامات هر یک از متعاهدین برای حمایت از موضوعاتی به مانند محیط زیست، حاکم نخواهد شد، به شرطی که چنین اقداماتی به صورت دلخواه و توجیه ناپذیر انجام نشود، یا برای یک محدودیت پنهانی برای سرمایه‌گذاری، و تجارت بین‌الملل نباشد، مشروط به اینکه؛ (۱) اجرای آن‌ها بر اساس قوانین و مقرراتی که با ضوابط این معاهده در تضاد نیست، ضروری باشد؛ (۲) برای حفاظت از زندگی، یا بهداشت انسان‌ها، حیوانات یا گیاهان؛ یا؛ (۳) مرتبط با منابع طبیعی تجدیدناپذیر زنده، یا غیرزنده باشد، به شرطی که از محدودیت‌های اعمال شده بر تولید، یا مصرف داخلی، مؤثرتر باشد».^۷

1. Art. 16(1)(d) Agreement between the Government of the Republic of Korea and the Government of Japan for the Liberalisation, Promotion and Protection of Investment of 2002).

2. Necessity of action

3. Art: VIII Colombian Model Bilateral Investment Treaty of 2007.

4. Art: 22(2) Investment Agreement for the COMESA Common Investment Area of 2007.

5. Art: 15 Agreement between the Government of Australia and the Government of the Republic of India on the Promotion and Protection of Investments, of 26.02.1999; Art. X(1) Treaty between the United States of America and the Republic of Bulgaria concerning the Encouragement and Reciprocal Protection of Investment, of 23.09.1992, and United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2019), pp 92-94.

6. Art. 10(7)(3)(c) Free Trade Agreement between Singapore and Peru, of 29.05.2008; Art. 10. (1) Agreement between Canada and the Hashemite Kingdom of Jordan for the Promotion and Protection of Investments, of 28.06.2009; Art. 2201(3) Canada-Peru Free Trade Agreement, of 29.05.2008; Art. 83(1)(a)(b) and (c) Japan-Singapore Economic Partnership Agreement, of 13.01.2002. Art. 17(1) 2009 ASEAN Comprehensive Investment Agreement. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2019), pp 81-84.

7. Agreement between the Government of Canada and the Government of the Republic of Armenia for the promotion and protection of investments, 8 May 1997, 2468 U.N.T.S. 381

بررسی فوق نشان داد که در این زمینه رویه ثابتی دیده نمی‌شود، و اما راهکار عملی آن است که هر دعوی، به‌صورت جداگانه و با توجه به وقایع آن، و کاملاً شفاف به‌کار گرفته شود، و برای اینکه ملاک شخصی بودن، در راستای اهداف سرمایه‌گذاری به‌صورت پوششی مورد استفاده واقع نشود، معیار «حسن‌نیت»^۱ کشور میزبان برای ارزیابی اقدامات و تصمیمات امنیتی آن کشور، مناسب خواهد بود^۲ و چنانچه در این خصوص اختلافی ایجاد شود، این کشور میزبان است که می‌باید اثبات کند که اقدامات او منطبق با ضوابط امنیتی مقرر در معاهده است.^۳ این قاعده در رأی دیوان داوری توتال علیه آرژانتین نیز به‌کار گرفته شد، و مقرر کرد که برای بررسی اقدامات آن دولت در زمینه بحران اقتصادی، توجه به انعطاف‌پذیری ذاتی استاندارد عادلانه و منصفانه ضرورت دارد، و نتیجه گرفت که اقدامات دولت میزبان، می‌باید با توجه به تأثیرات عینی آن اقدامات، و همچنین بر اساس دلایلی که منجر به اتخاذ آن‌ها می‌شود، ارزیابی شود.^۴ دیوان داوری در پرونده نشنال گرید علیه آرژانتین همین رویکرد را دنبال کرد. این دیوان مقرر کرد که آنچه در شرایط عادی ناعادلانه و غیرمنصفانه است، ممکن است در شرایط بحرانی اقتصادی و اجتماعی عادلانه و منصفانه باشد.^۵

۳. کووید-۱۹؛ مصداقی از استثناء بهداشت عمومی

۳-۱. تحلیل نظری

با شیوع بیماری کووید-۱۹، تعدادی از کشورهای جهان، اعلامیه وضعیت اضطرار ملی یا ضرورت‌های اپیدمیولوژیک صادر کردند.^۶ وضعیت کووید-۱۹ در مقایسه با سایر بحران‌های بهداشت عمومی به‌گونه‌ای بود که این اختیار گسترده را به دولت‌ها داد که بتواند به بهانه حمایت از بهداشت عمومی اقدامات اضطراری برقرار نمایند.

(entered into force 29 March 1999). This document is available on the United Nations Treaty Collection website at:

<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202468/v2468.pdf>

1. good faith

2. LG&E Energy Corp., LG&E Capital Corp., and LG&E International, Inc. v. Argentine Republic, para 214 at p 64.

3. LG&E Energy Corp., LG&E Capital Corp., and LG&E International, Inc. v. Argentine Republic, para 214 at p 64.

4. Total S.A. v Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/04/1, Decision on Liability (Dec. 27, 2010), 164.

5. National Grid plc v. Argentine Republic, UNCITRAL, Award, Nov. 3, 2008, 180.

6. LOI n 2020-290 du 23 mars 2020 d'urgence pour faire face à l'épidémie de covid-19 (1). Available at:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000041746313&categorieLien=id>

جنس این بیماری، به همراه حساسیت‌های جهانی نسبت به آن موجب شد که کشورهای جهان، آن را به‌عنوان یک بحران بهداشت عمومی تلقی کنند، و همه راهکارهای مبارزه با آن به‌صورت توأمان به‌کار گیرند. اقداماتی که بسیاری از آن‌ها با تعهدات بین‌المللی کشورها سنخیت ندارد. به‌عنوان مثال، یک سرمایه‌گذاری خارجی تبعه کشور فرانسه را تصور نمایید که در زمینه تولید قطعات خودرو در ایران برای شرکت ایران خودرو فعالیت می‌کند. با شیوع بیماری کرونا، به‌دلیل محدودیتی که این بیماری ایجاد نموده است، نمی‌تواند تعهد اصلی خود را ظرف موعد تعیین شده در قرارداد ایفا نماید؛ چراکه بیماری مزبور اجازه حضور و تجمع کارگران در محل پروژه را نمی‌دهد، یا با محدودیت مواجه می‌کند. شرکت‌های حمل‌ونقل، قطعات تولیدشده را جابه‌جا نمی‌کنند. انبارها از تولیدات مملو می‌گردد. فروش کم می‌شود، درآمد کاهش می‌یابد، دستمزدها پرداخت نمی‌شود، و در نهایت کارگران اعتصاب می‌کنند. با این حال، دولت میزبانی که بر اساس استاندارد FPS متعهد است از این سرمایه‌گذاری حمایت کند، و در رفع مشکلات او تلاش لازم نماید^۱، ممکن است هم‌چنان مبارزه خود را با کووید ۱۹ در قالب اقدامات اضطراری مقابله با آن بیماری ادامه بدهد.

۲-۳. اقدامات اضطراری مقابله با کووید ۱۹

کرونا یک بیماری است که در شیوع سرعت بالایی داشته، و ابعاد کاملاً پیچیده‌ای دارد، تا حدی که تمام کشورهای جهان و نهادهای بین‌المللی را مجبور به واکنش نمود. اقدامات دولت‌ها در مبارزه با آن بیماری معمولاً شامل؛ قرنطینه، بستن مرزها، تعلیق پرداخت وام، تعلیق پرداخت بهای خدمات عمومی، تعطیلی کسب‌وکارها، کنترل صادرات، و ممانعت از ادامه برخی فعالیت‌های اقتصادی می‌باشد (بهمنی و شهبازیان، ۱۳۹۹: ۲۴۷). این اقدامات چند ماهیت حقوقی مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی را تحت تاثیر قرار می‌دهد: نخست، قرارداد سرمایه‌گذاری است؛ بدین صورت که بسیاری از تعهدات قراردادهای سرمایه‌گذاری، یا تماماً اجرا نشده، یا اجرای آن‌ها ناقص و به‌گونه‌ای نامطلوب انجام شده، و یا اینکه با تأخیر قابل توجهی اجرا می‌شود (نیازآبادی و انصاری، ۱۳۹۹: ۴۷۶)، که می‌توان آن را ذیل عنوان قوه قاهره مطالعه کرد (جوهری محمدی، ۱۴۰۰: ۱۷۱ و ۱۷۹). این موضوع به‌شرحی که در ادامه به آن اشاره می‌شود، جزء بحث ما نیست.

دومین موردی که تحت تاثیر قرار می‌گیرد؛ تعهدات معاهداتی کشور میزبان است. در این‌باره فوقاً اشاره شد که استاندارد FPS تعهدات متعددی بر کشور میزبان تحمیل می‌کند. این تعهدات

ممکن است بر اثر اقدامات اضطراری عمومی و امنیتی کشور میزبان نقض شود. کووید ۱۹ نیز همان طور که در تصمیمات مقامات و مراجع ملی و بین‌المللی، از جمله شورای امنیت سازمان ملل متحد منعکس شده، یک موضوع امنیتی است (D. Gaver and Perera, 2020: 112). اکنون بحث آن است که آیا کشور میزبان برای مبارزه با کووید ۱۹، به منظور رعایت استاندارد FPS قدرت سیاسی و قانونی خود را در زمینه اقتصاد، سلامت و ایمنی، حقوق بشر، محیط‌زیست، و بهداشت عمومی از دست می‌دهد (Spears, 2010: 1037, 1039, 1040).

آنچه مسلم است آن است که دولت میزبان برای مبارزه با کووید ۱۹ این حق را دارد که تمام اختیارات و قدرت قانونی و نظارتی خود را به کار ببرد؛ زیرا که اقدام در جهت حفظ بهداشت عمومی برتر از اجرا و رعایت استاندارد FPS می‌باشد، و چنانچه آن اقدام منجر به خسارتی برای سرمایه‌گذاری خارجی شود، دولت اقدام‌کننده مسئول نیست. این معافیت بر مبنای نظریاتی به مانند قوه قاهره، یا هاردشیب توجیه نمی‌شود، بلکه بر مبنای اصول و قواعد حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی است که به صورت ضمنی، یا صریح جنبه رضایی دارد.

معضلی که در رابطه با مبارزه با کووید ۱۹ وجود دارد، تعدد اقدامات است. به منظور مقابله با این بیماری، کشورها و اتحادیه‌ها به فراخور شرایط و اوضاع و احوال خود، اقدامات تقریباً مشابهی پیشه کردند. یکی از اقدامات، محدودیت در ورود و پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی است. به عنوان مثال، اتحادیه اروپا به عنوان یکی از بزرگ‌ترین حوزه‌های فعال در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی در همان ابتدای شیوع این بیماری، به کشورهای عضو در زمینه ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به منظور جلوگیری از تسلط شرکت‌های سرمایه‌گذار بر بخش‌های کلیدی به مانند بهداشت، تحقیقات پزشکی، بیوتکنولوژی و زیرساخت‌هایی که برای امنیت و نظم عمومی ضروری هستند، اعلام کرد تا از پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی جدید که بر تأمین تجهیزات یا مواد بهداشتی مورد نیاز شهروندان اثر منفی می‌گذارد، خودداری نمایند.^۱ برقراری محدودیت در ورود و پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی، مرحله «پیش از استقرار»^۲ را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در بیشتر معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری، ورود و پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی بر مبنای قوانین و مقررات موجود

1. European Commission, "Guidance to the Member States concerning foreign direct investment and free movement of capital from third countries, and the protection of Europe's strategic assets, ahead of the application of Regulation (EU) 2019/452 (FDI Screening Regulation)", 2020.

2. pre-establishment

کشور میزبان صورت می‌گیرد. با وجود این، بسیاری از معاهدات و موافقت‌نامه‌ها، با توسعه اصل رفتار ملی،^۱ مرحله ورود و پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی را هم تحت پوشش قرار می‌دهند. موافقت‌نامه تجارت آزاد آمریکای شمالی (نفتا)، معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری اخیر ایالات متحده و برخی اسناد «حقوق نرم»^۲ نمونه‌های بارزی از این تغییر رویکرد می‌باشند.^۳ با این وصف، برقراری محدودیت در ورود و پذیرش سرمایه‌گذاری، تعهدات معاهداتی آن دسته از متعاهدینی را تحت تأثیر قرار می‌دهد که معاهده بین آنان، حمایت از مرحله ورود و پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی پوشش می‌دهد.

برقراری این قسم از محدودیت توسط دولت ایران بر تعهدات بین‌المللی کشور اثر ندارد؛ زیرا بر اساس ماده ۲ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی (به‌طور مستقیم یا سرمایه‌گذاری غیرمستقیم) باید مطابق قوانین ایران صورت پذیرد. درخواست پذیرش باید به تصویب هیئت سرمایه‌گذاری خارجی برسد، که با تأیید وزیر امور اقتصادی، مجوز پذیرش صادر می‌گردد.^۴ بنابراین، نظام حقوقی ایران، مرحله پس از استقرار سرمایه‌گذاری را پوشش می‌دهد، و مرحله ورود و پذیرش سرمایه‌گذاری خارجی تحت حاکمیت دولت می‌باشد (قنبری جهرمی و علیخانی کردشامی، ۱۳۹۵: ۱۱۳).

یکی دیگر از اقدامات مهم کشورها در مبارزه با کووید-۱۹، توقیف تجهیزات پزشکی تولیدی سرمایه‌گذاری خارجی جهت مصرف داخلی است. به‌عنوان مثال، دولت ایالات متحده آمریکا طبق قانون تولیدات دفاعی، تجهیزات بهداشتی که توسط سرمایه‌گذاران خارجی تولید شده را به نفع دولت توقیف کرد.^۵ این قسم از اقدامات برابر با سلب مالکیت است، که در صورت تحقق سلب مالکیت، تعهدات استاندارد FPS نقض می‌شود (Junngan, 2018: 83). دیوان داوری در قضیه vesty Group Ltd علیه وزونلا تأکید کرد که سلب مالکیت برابر با نقض تعهدات

1. national treatment

2. Soft law

3. UNCTAD, "MOST-FAVOURED-NATION TREATMENT: A SEQUEL", UNCTAD Series on Issues in International Investment Agreements II, UNITED NATIONS, New York and Geneva, 2010, p 38.

۴. قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، مصوب ۱۳۸۱/۱۲/۱۹، ماده ۶.

5. Lauren P. Carboni Jessica E. Joseph Lawrence M. Kraus "Government Seizure of Medical Supplies from Health Care Providers- Is It Legal?", Foley and Lardner LLP, (2020).

استاندارد FPS است.^۱ تا آنجایی که بررسی شد، همهٔ معاهدات سرمایه‌گذاری بین‌المللی از جمله معاهدات ایران، از سرمایه‌گذاری خارجی در مقابل سلب مالکیت حمایت می‌کنند. در نتیجهٔ متوسل شدن به راهکار توقیف تولیدات سرمایه‌گذاری خارجی، منجر به نقض تعهدات دو استاندارد FPS و سلب مالکیت^۲ خواهد شد.

ایجاد محدودیت و ممنوعیت در واردات و صادرات تولیدات داوری و تجهیزات پزشکی، یکی از اقدامات اولیهٔ کشورها بود. در این شرایط حساس، برخی کشورها از جمله هند^۳ و فرانسه^۴ صادرات تجهیزات پزشکی و دارو را ممنوع کردند. در این شرایط سرمایه‌گذاری خارجی ممکن است از ملی شدن سرمایهٔ خود نگران شود،^۵ یا اینکه ممکن است که اقدامات دولت میزبان متضمن تبعیض علیه سرمایه‌گذاری خارجی باشد.^۶ این اقدامات می‌تواند به نقض استانداردهای رفتار ملی،^۷ رفتار عادلانه و منصفانه،^۸ رفتار دولت کاملاً الوداد،^۹ و حمایت کامل و امنیت منجر شود. استانداردهایی که اصولاً در موافقت‌نامه‌های سرمایه‌گذاری IIAs، معاهدات دوجانبه، و چندجانبهٔ سرمایه‌گذاری از جمله معاهدهٔ منشور انرژی (ECT) وجود دارد.^{۱۰}

1. ICSID Case No. ARB/06/4, Award, 1-5, at 6 (Apr. 15, 2016), Para 207, 317 & 318. <https://www.ita.law.com/sites/default/files/case-documents/italaw7230.pdf>.

2. Expropriation.

3. Rajesh Kumar, Singh, India bans all exports of virus drug often touted by Trump, Bloomberg, 2020.

4. Javier, Espinoza, European Commission Warns Member States on Mask Export Ban, Financial Times, (2020).

5. LOI n° 2020-290 du 23 mars 2020 d'urgence pour faire face à l'épidémie de covid-19 (1) Available at:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000041746313&categorieLien=id> and Royal Decree 463/2020 (Mar. 14, 2020), Official State Gazette of the Kingdom of Spain, Art. 8(1). Available at:

https://www.garrigues.com/en_GB/new/covid-19-royal-decree-declaring-situation-emergency-published.

6. LOI n° 2020-290 du 23 mars 2020 d'urgence pour faire face à l'épidémie de covid-19 (1) Available at:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000041746313&categorieLien=id> and Royal Decree 463/2020 (Mar. 14, 2020), Official State Gazette of the Kingdom of Spain, Art. 8(1). Available at:

https://www.garrigues.com/en_GB/new/covid-19-royal-decree-declaring-situation-emergency-published.

7. national treatment (NT).

8. fair and equitable treatment (FET).

9. Most-Favored-Nation.

10. "The Energy Charter Treaty (ECT) Remains the Most Frequently Invoked IIA" International Energy Charter, (Jan. 11, 2019). According to data from UNCTAD

سایر اقدامات مبارزه با کووید ۱۹ به مانند الزام به تولید خاص، الزام به فروش در داخل، منع رفت و آمد، قرنطینه و ناتوانی دولت میزبان در کنترل بیماری، فضای کسب و کار سرمایه‌گذاری را متلاطم و ناامن می‌کند. ناامن شدن فضای کسب و کار از ویژگی‌های حمایتی استاندارد رفتار عادلانه و منصفانه است، ولی ممکن است ادامه این روند موجب آسیب به سرمایه‌گذاری شود، یا اینکه سرمایه‌گذاری، جهت طرح دعوی به دادگاه عادلانه نیاز داشته باشد. این‌ها از خصوصیات حمایتی استاندارد حمایت کامل و امنیت است.^۱

نتیجه

لذا به عنوان نتیجه‌گیری کلی باید گفت؛ اولاً رابطه بین بهداشت عمومی و استاندارد حمایت کامل و امنیت اگرچه به ظاهر متضاد و متباین به نظر می‌رسد، اما در باطن و ماهیت وابسته به یکدیگرند، چه آنکه حفظ بهداشت عمومی تأمین‌کننده توأمان منافع کشور میزبان و سرمایه‌گذاری خارجی مستقر در سرزمین آن کشور، و استاندارد حمایت کامل و امنیت تأمین‌کننده محض منافع سرمایه‌گذاری خارجی است؛ بنابراین هرگاه حفظ بهداشت عمومی به‌ویژه در شرایط اضطراری ناشی از بیماری کرونا ایجاب نماید، هیچ دولتی در برقراری محدودیت‌ها و ممنوعیت‌ها، حتی اگر در تضاد با استاندارد حمایت کامل و امنیت باشد، تردیدی نخواهد کرد؛ زیرا حفظ بهداشت عمومی خود بزرگ‌ترین قدم در رفع آسیب‌های مادی و غیرمادی سرمایه‌گذاری خارجی محسوب می‌گردد. در ثانی رویکرد حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی در ساماندهی رابطه میان بهداشت عمومی و استاندارد حمایت کامل و امنیت، نه تنها روشن و مشخص نیست، بلکه دچار رویه متناقض گشته است؛ بدین معنا که برای نمونه در برخی موارد، اقدام دولت میزبان در حفظ بهداشت عمومی را به صورت مطلق نافی مسئولیت آن دولت به جهت نقض استاندارد حمایت کامل و امنیت تلقی، و گاه نیز بنابر شرایط مشخص، و اوضاع و احوال معینی نافی مسئولیت وی نمی‌داند. همچنین می‌توان فواید حاصل از پژوهش را به اختصار به شرح ذیل برشمرد:

Investment Policy Hub, as at December 31, 2019, 128 investment arbitrations had been commenced under the Energy Charter Treaty. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), Investment Policy Hub, Investment Dispute Settlement Navigator (data correct as at December 31, 2019). Available at:

<https://www.energycharter.org/media/news/article/the-energy-charter-treaty-ect-remains-the-most-frequently-invoked-iiia/>

1. Suez, Sociedad Gen. de Aguas de Barcelona S.A. v. Arg., ICSID Case No.

ARB/03/19, Decision on Liability, 170-71 (July 30, 2010), para 171 & 172
<https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0826.pdf>.

۱. حفظ بهداشت عمومی جزئی از تکالیف دولت و مقامات عمومی کشور میزبان است، و استاندارد حمایت کامل و امنیت، جزئی از تعهدات معاهداتی آن کشور و حق سرمایه‌گذاری خارجی مستقر در سرزمین کشور میزبان نسبت به آن کشور است. بدین جهت، پاسداشت بهداشت عمومی نسبت به تعهدات دولت میزبان در حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی از درجه بالاتری برخوردار است.

۲. واکاوی اقدامات دولت‌ها در مبارزه با کووید ۱۹ ما را به این نتیجه رهنمون می‌سازد که نقض استاندارد حمایت کامل و امنیت در جهت حفظ بهداشت عمومی همواره مورد اتفاق حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی بوده، اما می‌بایست میان بهداشت عمومی و استاندارد حمایت کامل و امنیت، تعادل و سازگاری ایجاد کرد.

۳. بدیهی است که چنانچه فضای مناسب، شفاف و ایمن برای حفظ بهداشت عمومی فراهم گردد، زمینه نقض بی‌مورد استاندارد حمایت کامل و امنیت از میان خواهد رفت، یا به حداقل ممکن خواهد رسید.

۴. پیش‌بینی می‌شود که اقدامات کشور ما در مبارزه با کووید ۱۹ منجر به دعاوی متعددی در دیوان‌های داوری شود، و چه بسا محکومیت ما را به دنبال داشته، و محکوم له برای اجرای آن آراء به دادگاه‌های ما مراجعه نماید. در این صورت، واحد اجرای احکام دادگاه‌ها می‌تواند بدین دلیل که رأی مورد تقاضا با نظم عمومی مغایرت دارد، از شناسایی و اجرای آن خودداری کنند.

منابع

فارسی

- ابدالی، مهرداد (۱۳۸۹)، «تحلیل مفاهیم اعتبار حقوقی و هنجار حقوقی»، دانشگاه تربیت مدرس، مدرس علوم انسانی - پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۱۴، شماره ۲.
- اعتمادی، فرهاد (۱۳۸۴)، دادگاه داوری دعاوی ایران و آمریکا، تهران: گنج دانش.
- بهمنی، محمدعلی و علی شهبازیان (۱۳۹۹)، «حمایت از حق بر سلامت در دعاوی سرمایه‌گذاری ناشی از بیماری‌های فراگیر جهانی با تکیه بر کووید-۱۹»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ویژه‌نامه حقوق و کرونا، دوره ۲۳.
- بیگزاده، ابراهیم و دیگران (۱۳۹۹)، «معضل کرونا در آیین حقوق بین‌الملل معاصر»، مجله تحقیقات حقوقی، ویژه‌نامه حقوق و کرونا، دوره ۲۳.
- جواهری محمدی، حسین (۱۴۰۰)، «امکان سنجی تطبیق قوه قاهره بر شرایط حاصل از شیوع کرونا با تأکید بر رویه قضایی»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۱۱۴.
- رضایی، علی (۱۴۰۰)، «شرط اقدامات منع‌نشده» در معاهدات سرمایه‌گذاری خارجی؛ مفهوم، مبانی و چالش‌ها»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۸۵، شماره ۱۱۳.
- رودلف دالزر، کریستف شروتر (۱۳۸۹)، اصول حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری، ترجمه سید قاسم زمانی و به آذین حسینی، تهران: انتشارات شهر دانش.
- قنبری جهرمی، محمدجعفر و حمیدرضا علیخانی کردشامی (۱۳۹۵)، «حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در معاهده منشور انرژی»، مجله تحقیقات حقوقی، دوره ۱۹، شماره ۷۴.
- ماتیاس هردگن (۱۳۹۷)، اصول حقوق بین‌الملل اقتصادی، ترجمه محمد ضیایی بیگدلی و صادق ضیایی بیگدلی، تهران: گنج دانش.
- محقق داماد، سیدمصطفی (۱۳۹۳)، حقوق بین‌الملل اسلامی، رهیافتی اسلامی، تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.
- نیازآبادی، مهدی و نرگس انصاری (۱۳۹۹)، «تحلیل وضعیت ناشی از شیوع ویروس کرونا ذیل معاذیر عدم اجرای تعهدات قراردادی»، مجله تحقیقات حقوقی، ویژه‌نامه حقوق و کرونا، دوره ۲۳.

عربی

- سرخسی، شمس‌الدین (بی‌تا)، شرح السیر الکبیر، جلد چهارم.

انگلیسی

- Bungenberg, M., Herrmann, C., Krajewski, M., Terhechte, J.P., Ziegler, A.R (2019). EYIEL Monographs, **Studies in European and International Economic Law**, Volume 8, Springer Nature Switzerland.
- J. Vandevelde, Kenneth (2010), **Bilateral Investment Treaties: History, Policy, and Interpretation**, New York: Oxford University Press.
- Mantilla.Blanco, Sebastian (2019), **Full Protection and Security in International investment Law**, Springer.

- Oppenheim, L (1905), **International Law**. 1st edition. London, New York, Toronto: Longmans, Green, and Co.
- Root, Elihu (1910), **The basis of Protection to Citizens Residing Abroad**, Vol. 4, 4AJIL.
- W. Salacuse, Jeswald (2013), **The Three Laws of International Investment. National, Contractual and International Frameworks for Foreign Capital**, 1st edition, Oxford University Press.

Articles

- C. Thomas, J (2002), “Reflections on Article 1105 of NAFTA: History, State Practice and the Influence of Commentators”, **ICSID Review - Foreign Investment Law Journal**, 17:1.
- Ha 'berli. C, Smith. F (2014), “Food Security and Agri-Foreign Direct Investment in Weak States: Finding the Governance Gap to Avoid “Land Grab””. **The Modern Law Review**, 77:2: p 189, 222.
- Junngan, Nartnirun (2018), “The Full Protection and Security standard in International Investment Law: What and Who is Investment Fully Protected and secured From?”, **American University business law review**, Vol. 7:1, p 26.
- Mills, Alex (2011) ‘Antinomies of Public and Private at the Foundations of International Investment Law and Arbitration’. **Journal of International Economic Law**, 14:2, pp 469, 470.
- Paulssons, Jan (2005), “Denial of Justice in International Law”. London: Cambridge University Press.
- R. Wilson, Robert (1951), ‘Property-Protection Provisions in United States Commercial Treaties’, 45 **AM. J. INT'L L.** No. 1.
- Spears, S.A (2010), ‘The Quest for Policy Space in a New Generation of International Investment Agreements’, **Journal of International Economic Law**, 13:4, pp1037, 1039–1040.
- Thjoernelund, M.C.Hoelck (2009), ‘State of Necessity as an Exemption from State Responsibility for Investments’, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, 13 ,pp 423, 432–44.

Cases

- **AMT v Democratic Republic of Congo**, ICSID Case No. ARB/93/1, Award, 21 February 1997.
- **Apotex Holdings Inc. and Apotex Inc. v. United States of America**, ICSID Case No. ARB (AF)/12/1, Award (Aug.25,2014).
- **Crompton (Chemtura) Corp. v. Government of Canada**, UNCITRAL, Award (Aug. 2, 2010).
- **Enron Corporation and Ponderosa Assets, L.P. v. Argentine Republic**, ICSID Case No. ARB/01/3.
- **LG&E Energy Corp., LG&E Capital Corp., and LG&E International, Inc. v. Argentine Republic**, ICSID Case No. ARB/02/1, para 214 at p 64.
- **Marvin Feldman v Mexico**, ICSID Case No. ARB (AF)/99/1, (16 December 2002).
- **National Grid plc v. Argentine Republic**, UNCITRAL, Award (Nov. 3, 2008).

- Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products S.A. and Abal Hermanos S.A. v. Oriental Republic of Uruguay, ICSID Case No. ARB/10/7, Award (July 8, 2016).
- Semprás Energy International v Republic of Argentina, ICSID Case No. ARB/02/16, Award, (28 September 2007).
- Técnicas Medioambientale TECMED SA v United Mexican States, ICSID Case No. ARB (AF)/00/2, Award, (29 May, 2003).
- Total S.A. v Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/04/1, Decision on Liability, (Dec. 27, 2010).

Internet Sites

- Alert, Spain (15mars 2020), “COVID-19: Royal Decree declaring situation of emergency published”, (21 Jul 2020).
https://www.garrigues.com/en_GB/new/covid-19-royal-decree-declaring-situation-emergency-published
- Allen & Overy, (17 July 2020), “Covid-19 coronavirus update: global application of foreign investment control rules”, (21 Jul 2020).
<https://www.allenoverly.com/en-gb/global/news-and-insights/publications/covid-19-coronavirus-update-global-application-of-foreign-investment-control-rules>.
- Craig D. Gaver & Nishadee Perera (4April 2020), “Covid-19 symposium: Will the Un Security Council Act on Covid-19? in: Covid-19 and international law, opinion juris symposium”, <http://opiniojuris.org/2020/04/04/covid-19-symposium-will-the-un-security-council-act-on-covid-19>.
- ICSID Case No. ARB/06/4, Award, 1-5, at 6 (Apr. 15, 2016), Para 207, 317 & 318.
<https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/italaw7230.pdf>.
- Investment, (11 January 2019), “The Energy Charter Treaty (ECT) Remains the Most Frequently Invoked IIA”, (21 Jul 2020),
<https://www.energycharter.org/media/news/article/the-energy-charter-treaty-ect-remains-the-most-frequently-invoked-iiia>.
- Javier, Espinoza, European Commission Warns Member States on Mask Export Ban, Financial Times (2020).
<https://www.ft.com/content/1bbdfbd0-5fbc-11ea-b0ab-339c2307bcd4>
- Paris Senate Rules, (24mars 2020), “LOI n° 2020-290 du 23 mars 2020 d'urgence pour faire face à l'épidémie de covid19 (1)” (21Jul2020),
<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000041746313&categorieLien=id>.
- Rajesh Kumar, Singh, India bans all exports of virus drug often touted by Trump, Bloomberg, 2020.
<https://news.bloomberglaw.com/health-law-and-business/india-bans-all-exports-of-virus-drug-often-touted-by-trump-2>
- Suez, Sociedad Gen. de Aguas de Barcelona S.A. v. Arg., ICSID Case No. ARB/03/19, Decision on Liability, 170-71 (July 30, 2010), para 171 & 172
<https://www.italaw.com/sites/default/files/case-documents/ita0826.pdf>.

- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2019), 'Investment Dispute Settlement Navigator', Investment Policy Hub, (21 Jul 2020). <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement>.
- <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/94034>.

